

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНИЙ СУПРОВІД ТА ДИДАКТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ЕКОНОМІСТІВ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-300-2-6>

Олександр КІРДАН

доктор педагогічних наук, професор,
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини
e-mail: kirdan_alex@ukr.net

Вступ. Сьогодні наявні об'єктивні причини переходу від «професійної підготовки» як «навчання професії» до «професійної підготовки та неперервної самоосвіти, саморозвитку, самовдосконалення», що актуалізує зміни технологій і методів навчання, оновлення підходів до взаємодії викладачів ЗВО та майбутніх економістів.

У контексті дослідження, поняття «організаційно-педагогічний супровід» використовуватимемо стосовно внутрішніх характеристик або зовнішніх причин, що сукупно уможливають реалізацію процесу формування готовності майбутніх економістів до професійної діяльності, який опосередковано як об'єктивними, що не залежать суб'єкта – майбутнього економіста (особливості освітнього процесу; технології, форми і засоби навчання тощо), так і суб'єктивними, притаманними конкретному майбутньому економісту (особистісні якості, мотиви, знання, уміння, компетенції), факторами. Під організаційно-педагогічним супроводом розуміємо сукупність спеціально організованих заходів, засобів впливу на майбутніх економістів в освітньому процесі ЗВО щодо формування їхньої готовності до професійної діяльності, що забезпечуватимуть її результативність та ефективність.

У дослідженнях вітчизняних науковців акцентовано на актуальних аспектах професійної підготовки, зокрема розвитку екологічної культури майбутніх економістів у вищих навчальних закладах у кінці ХХ – на початку ХХІ століття (Г. Вархолик) [3], формуванні готовності майбутніх молодших спеціалістів фінансово-економічного профілю до професійного самовдосконалення (Т. Волкодав) [4], організаційно-педагогічних умовах професійного зростання майбутніх фахівців з економіки і підприємництва у процесі навчально-практичної діяльності (А. Гейлик) [5].

У наукових дослідженнях психологів та педагогів акцентовано на взаємозв'язку зовнішніх і внутрішніх чинників розвитку особистості та визначено такі з них, як: чинники освітньої діяльності, що виявляються в сукупності умов, у яких реалізується процес навчання, а також соціальних та ін. умов самого суб'єкта (ці чинники або сприяють, або перешкоджають успішності навчання); педагогічні (дидактичні) чинники, що цілеспрямовано створюються під час освітнього процесу і забезпечують найефективніші умови для його організації та реалізації; психолого-педагогічні (суб'єктивні) чинники, які забезпечують формування особистісних, психологічних механізмів розвитку особистості; організаційні (об'єктивні) чинники, пов'язані з організацією та управлінням освітнім процесом у ЗВО. У працях вітчизняних науковців [17, 18, 19, 22] наголошено на тому, що готовність особистості до певного виду діяльності розвивається залежно від успішності та ефективності цієї діяльності. У наукових дослідженнях виокремлено та обґрунтовано такі суб'єктивні чинники формування готовності особистості до діяльності: спрямованість на творчий пошук; сформованість інтелектуальних умінь; гнучкість (незалежність, креативність, дивергентність) мислення; пізнавальна самостійність; спрямованість на опанування нових знань і досвіду професійної діяльності; усвідомлення ціннісного виміру майбутньої професійної діяльності; творча здатність продукувати інноваційні ідеї, проектувати власну інноваційну діяльність; усвідомлення власної самоцінності; розвиненість уяви, інтуїції, уміння бачити проблему; рефлексивна самооцінка та рефлексивний стиль мислення тощо. Отже, важливим є належне організаційне, педагогічне, дидактичне супроводження, що забезпечує успішність діяльності особистості.

Виклад основного матеріалу. При виокремленні та обґрунтуванні організаційно-педагогічного супроводу професійної підготовки майбутніх економістів у закладах вищої освіти, ми враховували, що він повинен відповідати таким вимогам: бути необхідними і достатніми; відображати потребу держави в розвитку економіки, а, отже, втілювати соціальне замовлення у висококваліфікованих і конкурентоспроможних майбутніх економістах; враховувати специфіку вищої економічної освіти на сучасному етапі суспільного розвитку та основні вимоги, що пред'являються до майбутніх економістів державою, соціумом, галуззю економіки, роботодавцями-стейкхолдерами тощо; враховувати положення низки підходів, зокрема системного, діяльнісного, особистісно-орієнтованого, технологічного тощо;

доповнювати розроблену педагогічну систему змістовно, технологічно й організаційно, ґрунтуватися на її потенційних властивостях; забезпечувати релевантність академічної та професійної кваліфікації викладачів, долучених до процесу професійної підготовки майбутніх економістів; упроваджувати науково-педагогічний, управлінський та підприємницький досвід у теорію і практику професійної підготовки майбутніх економістів.

Організаційно-педагогічний супровід професійної підготовки майбутніх економістів у закладах вищої освіти охоплює:

1. Психолого-педагогічне забезпечення – розроблення «Програми цілеспрямованого формування готовності майбутніх економістів до професійної діяльності» для орієнтування майбутніх економістів на професійну економічну діяльність як соціально зумовлену, що потребує неперервного формування ціннісного ставлення та мотивації до майбутньої професійної економічної діяльності, неперервної самоосвіти, самовдосконалення і саморозвитку впродовж життя.

2. Організаційно-методичне забезпечення – активізація в освітньому процесі партнерської взаємодії майбутніх економістів, ЗВО та роботодавців-стейкхолдерів і методична підготовка викладачів до цілеспрямованого формування готовності майбутніх економістів до професійної діяльності у системі неперервної освіти.

Схарактеризуємо детальніше виокремлені складники. Реалізація в освітній практиці психолого-педагогічного і організаційно-педагогічного супроводу формування у майбутніх економістів готовності до професійної діяльності не може бути здійснена без належного дидактичного забезпечення, яке детально далі схарактеризуємо.

Психолого-педагогічне забезпечення охоплює: неперервне формування ціннісного ставлення та мотивації майбутніх економістів до майбутньої професійної економічної діяльності, професійного зростання, самовдосконалення і саморозвитку впродовж життя; забезпечення рефлексії майбутніми економістами та викладачами процесу та результатів професійної підготовки у системі неперервної освіти.

У нашому дослідженні – цінності, пов'язані із престижними професіями економічного спрямування; із соціально відповідальною та соціально зумовленою діяльністю; неперервним професійним розвитком та самоосвітою, обізнаністю не лише у професійній сфері, а й належному рівню комунікації, у тому числі іноземними мовами тощо, які повинні стати реальними цінностями майбутніх економістів, увійти в їхню ціннісну ієрархію.

Споживацький характер суспільної свідомості, прагнення наживи та отримання великих прибутків, інші негативні тенденції істотним чином вплинули на традиційний український менталітет та призвели до руйнування моральних підвалин і життєвих орієнтирів молоді, у тому числі до девальвації цінностей щоденної напруженої та соціально відповідальної праці. Саме ці передумови і спонукають нас актуалізації підвищення ефективності професійної підготовки майбутніх економістів – проблеми формування ціннісного ставлення здобувачів вищої освіти до майбутньої професійної економічної діяльності. Переконані, що саме ці чинники забезпечують формування висококваліфікованих та конкурентоспроможних майбутніх економістів, спрямованих на соціально відповідальну професійну діяльність, активну громадянську позицію, постійний професійний розвиток, відданість своїй професії та професійну мобільність.

В освітньому процесі ЗВО у майбутніх економістів формуються ціннісно-професійні орієнтації, від яких у подальшому залежить засвоєння норм і цінностей суспільства, а також подальший професійний розвиток та кар'єрне зростання.

Неперервний саморозвиток майбутніх економістів у сучасному освітньому процесі в своїй основі охоплює навчання, спрямоване на саморозвиток і особистісну самореалізацію суб'єкта в навчанні. Творчий саморозвиток розуміємо як комплексну характеристику процесів самостановлення майбутніх економістів, серед яких системотвірними компонентами на особистісному рівні виступають: самопізнання, самовизначення, самовдосконалення, самореалізація суб'єкта в його професійному становленні. Усвідомлення потреби саморозвитку забезпечує формування в майбутніх економістів готовності до професійної економічної діяльності, розвитку особистості, здатної до неперервного розвитку та успішної життєдіяльності в змінюваних та невизначених соціально-професійних умовах.

З метою психолого-педагогічного забезпечення нами укладено «Програму цілеспрямованого формування готовності майбутніх економістів до професійної діяльності», що спрямована на: формування розуміння майбутніми економістами необхідності неперервної освіти засобами самоосвіти впродовж життя; мотивацію до неперервного професійного зростання, самовдосконалення і саморозвитку впродовж життя; формування стійкого інтересу до навчальної діяльності, набуття загальних, фахових компетентностей, навичок успішності («м'яких навичок») тощо; стимулювання

потреби «входження» майбутніх економістів у професійну економічну діяльність тощо. Програма охоплює заходи (бесіди, конференції, диспути, мотиваційні тренінги тощо) за участі майбутніх економістів, науково-педагогічних працівників та адміністративно-управлінського складу закладів вищої освіти, гарантів освітніх програм, кураторів академічних груп, практичних психологів, керівників практики та роботодавців-стейкхолдерів. Заходи Програми спрямовані на формування: мотиваційної установки на професійну діяльність (мотиваційні тренінги «Історія успіху», «Моя історія успіху» тощо); професійних цінностей (година куратора «Сучасний економіст: професія і покликання» тощо); мотивації навчання та стійкості інтересу до майбутньої професії (диспут «Сучасні вимоги до майбутніх економістів: очікування роботодавців VS можливості ЗВО» тощо); усвідомлення потреби сформованості готовності до професійної діяльності, самоосвіти та саморозвитку та навчання впродовж життя (тренінги «Як стати успішним професіоналом?», «Навчання впродовж життя: вчора, сьогодні, завтра», дискусія «Поєднання формальної, неформальної та інформальної освіти: які можливості відкривають масові онлайн-курси? « тощо); уміння набувати знання самостійно, уміння відбору інформації з різних джерел, її аналізу та інтерпретації (прес-конференція «Запитай у бібліотекаря», бесіда «Пошук джерел інформації та їх науковий аналіз» тощо); здатності до генерування нових ідей, критичного, креативного, самокритичного мислення (вікторина «Що? Де? Коли?», вправи тощо); професійної мобільності та професійної успішності (метод портфоліо, зустрічі із учасниками програм академічної мобільності тощо); комунікабельності (година куратора «Етика бізнесу», «Економічна етика» тощо); емоційної стійкості (семинар «Причини професійного вигорання та методи його профілактики», бесіда «Емоційний інтелект та шляхи його розвитку» тощо); уміння вирішувати конфлікти (ділова гра «Стратегії вирішення конфліктів», вправи тощо); організаторських якостей (диспут «Ефективний самоменеджмент: від теорії до практики»; вправа «Мій день» тощо); здатності до саморефлексії (бесіда «Саморефлексія та її розвиток»; дискусія «Взаєморефлексія та саморефлексія: професійний та особистісний виміри» тощо); уміння працювати як самостійно так і в команді (брейн-ринг, робота в малих групах тощо); демонструвати лідерські якості (ділова гра «Я – лідер», вікторина «На індивідуального переможця» тощо) [12].

У сучасних дослідженнях [1, 2] акцентовано, що рефлексія як вид діяльності значно впливає на здатність особистості вирішувати проблемні завдання, враховувати при цьому значний обсяг супутніх обставин. Ученими наголошено на тому, що без постійного аналізу і самоаналізу науково-педагогічні працівники закладів вищої освіти не можуть глибоко усвідомлювати проблеми, що виникають у процесі професійної підготовки майбутніх економістів, адекватно добирати шляхи їх вирішення, критично оцінювати і коригувати одержані результати та досягнення програмних результатів навчання, набуття компетентностей здобувачами вищої освіти. На наш погляд, для ефективної професійної діяльності майбутніх економістів необхідним є розвиненість рефлексивних процесів та здатності до критичного самооцінювання професійної діяльності. Це є основою для актуалізації наявних знань, умінь, навичок та компетентностей, пізнання нового, прийняття креативних рішень, самоперетворення (саморозвитку, самореалізації тощо) та підвищення рівня самоефективності у майбутній професійній діяльності.

Узагальнюючи викладене вище, зазначимо, що реалізація психолого-педагогічного забезпечення професійної підготовки майбутніх економістів у ЗВО дозволить: надати процесу професійної підготовки ціннісного наповнення; розширити ціннісно-сміслову розуміння майбутніми економістами соціальної відповідальності за подальшу професійну економічну діяльність та її значущість; включити цінності, пов'язані із професійною економічною діяльністю у системі неперервної освіти, у ієрархію цінностей / ціннісну сферу майбутніх економістів; забезпечувати рефлексію майбутніми економістами та викладачами процесу та результатів освітньої діяльності; налагодити позитивні суб'єкт-суб'єктні стосунки між усіма учасниками освітнього процесу професійної підготовки майбутніх економістів: майбутніми економістами – здобувачами вищої освіти, викладачами ЗВО, кураторами академічних груп, керівниками практики, представниками роботодавців-стейкхолдерів; адаптуватися майбутнім економістам до умов подальшої професійної економічної діяльності, її норм та правил, корпоративної етики тощо; показати майбутнім економістам перспективи отримання відповідної кваліфікації щодо успішного кар'єрного зростання; збагатити освітній процес відповідними формами, методами та засобами, що мають ціннісну, пізнавальну, когнітивну та рефлексивну спрямованість. Отже, схарактеризоване вище психолого-педагогічне забезпечення детермінує необхідність особливої організації освітнього процесу професійної підготовки майбутніх економістів у ЗВО, та відповідного організаційно-методичного забезпечення. Схарактеризуємо його детальніше:

Організаційно-методичне забезпечення передбачає посилення партнерської взаємодії здобувачів вищої освіти, ЗВО та роботодавців-стейкхолдерів у професійній підготовці майбутніх економістів і методичну підготовку викладачів до цілеспрямованого формування готовності майбутніх економістів до

професійної діяльності. Шляхами реалізації партнерської взаємодії здобувачів вищої освіти, ЗВО та роботодавців-стейкхолдерів у професійній підготовці майбутніх економістів виступатимуть:

- періодичний огляд та оновлення освітніх програм, що забезпечує можливість корегування мети освітньої діяльності на певному рівні освіти; допомагатиме диференціювати за рівнями освіти неперервність та наступність у формуванні загальних та фахових компетентностей; сприятиме врахуванню соціального запиту в освітньому процесі з професійної підготовки майбутніх економістів, тобто забезпечуватиме випереджувальну професійну підготовку майбутніх економістів;

- долучення представників роботодавців-стейкхолдерів до організації освітнього процесу з професійної підготовки майбутніх економістів шляхом проведення навчальних занять з фахових дисциплін, участі у наукових та виховних заходах; проведення спільних наукових досліджень тощо;

- екскурсії майбутніх економістів на підприємствах роботодавців-стейкхолдерів, знайомство зі змістом професійної економічної діяльності;

- закріплення за майбутніми економістами керівників / наставників від підприємств роботодавців-стейкхолдерів; упровадження елементів дуального навчання на реалізовуваних освітніх програмах для майбутніх економістів.

Отже, узагальнюючи вказане вище, зазначимо, що посилення партнерської взаємодії здобувачів вищої освіти, ЗВО та роботодавців-стейкхолдерів у рамках професійної підготовки майбутніх економістів дозволить: реалізувати випереджувальну професійну підготовку майбутніх економістів, засновану на врахуванні соціального замовлення та розвитку суспільства знань; зробити роботодавців-стейкхолдерів рівноправними, соціально відповідальними партнерами при реалізації освітніх програм з підготовки майбутніх економістів, оскільки надасть можливість спільно обговорювати фахові (спеціальні) компетенції випускників та програмні результати навчання, необхідні для подальшої успішної професійної діяльності впродовж життя; відпрацювати механізми соціальної партнерської взаємодії ЗВО та роботодавців-стейкхолдерів; ефективно використовувати інформаційний, кадровий, матеріально-технічний, науковий та ін. потенціал ЗВО та роботодавців-стейкхолдерів; підвищити якість професійної підготовки майбутніх економістів, затребуваних та конкурентоспроможних на ринку праці; долучати роботодавців-стейкхолдерів до експертних груп зі спільного розроблення ситуаційних завдань, тематики курсових та випускних кваліфікаційних робіт, оцінки рівня готовності майбутніх економістів до професійної діяльності тощо. Методична підготовка викладачів до цілеспрямованого формування готовності майбутніх економістів до професійної діяльності охоплюватиме підвищення викладацької майстерності та підготовку викладачів до: персонального супроводу майбутніх економістів у процесі професійної підготовки під час аудиторних та позааудиторних занять з метою надання допомоги у досягненні найвищого освітнього результату; «відстеження» прогресу у формуванні готовності майбутніх економістів до професійної діяльності й забезпечення «зворотного зв'язку»; проведення індивідуальних і групових консультацій; підтримання інтересу до професійної діяльності за фахом та спрямування майбутніх економістів на неперервну самоосвіту, саморозвиток та самовдосконалення. Окремої уваги, на наш погляд, суб'єкт-суб'єктна взаємодія викладачів і студентів – майбутніх економістів в освітньому процесі. Вона, насамперед, передбачатиме консультування і підтримку куратором, гарантом освітньої програми, викладачами формування індивідуальної освітньої траєкторії кожним майбутнім економістом. Окрім того, виявлятиметься у співуправлінні студентами – майбутніми економістами та викладачами процесом формування готовності майбутніх економістів до професійної діяльності. Досягнення співуправління передбачатиме участь майбутніх економістів в усіх видах діяльності (освітня, наукова тощо), що забезпечують формування готовності студентів до виконання завдань майбутньої професійної економічної діяльності, а також у процесі виконання таких у реальному освітньому процесі (при постановці і роз'ясненні цілей і завдань майбутньої професійної економічної діяльності; використанні сукупності дібраних форм, методів, засобів, технологій навчання, спрямованих на формування готовності до професійної діяльності; виборі і здійсненні різноманітних способів стимулювання активної самостійної діяльності студентів, розробці та використанні системи оцінювання і самооцінювання результатів) і надання можливості для безпосереднього самоврядування процесом самонавчання кожним майбутнім економістом. Такий підхід уможливило об'єктивне оцінювання ефективності професійної підготовки майбутніх економістів до професійної діяльності з урахування особистісних особливостей кожного студента і викладача. Реалізація психолого-педагогічного та організаційно-методичного забезпечення сприятиме збагаченню освітнього процесу ЗВО за рахунок розширення інноваційного, творчого, аксіологічного, особистісно-орієнтованого змісту; зміцнення взаємозв'язку професійної підготовки з майбутньою професійною діяльністю, підвищення ролі позааудиторної роботи майбутніх економістів, а також активізації мети формування їхньої готовності до професійної діяльності.

Ефективність освітнього процесу професійної підготовки майбутніх економістів до професійної діяльності з урахуванням організаційно-педагогічного супроводу пов'язане з усвідомленим вибором різних варіантів освітнього процесу такого, що забезпечуватиме вирішення динамічних, різноспрямованих, нестандартних, творчих завдань професійної підготовки майбутніх економістів при раціональних, комфортних ресурсних витратах часу і зусиль викладачів і студентів.

Отже, обґрунтовані психолого-педагогічний та організаційно-методичний складники організаційно-педагогічного супроводу тісно взаємопов'язані між собою, є необхідними і обов'язковими для результативної професійної підготовки майбутніх економістів у ЗВО, що підтверджено результатами теоретичного аналізу їх значимості для вирішення досліджуваної нами наукової проблеми. Дидактичне забезпечення педагогічної системи професійної підготовки майбутніх економістів у ЗВО охоплює оновлення змісту професійної підготовки майбутніх економістів; оптимізацію форм, методів, засобів та технологій професійної підготовки майбутніх економістів у системі неперервної освіти. Обґрунтуємо обране дидактичне забезпечення. Системотворним елементом є оновлення змісту професійної підготовки майбутніх економістів. Відповідно до законодавчо-нормативних документів, зміст професійної підготовки майбутніх економістів у системі неперервної освіти визначається стандартами вищої освіти, освітніми програмами, навчальними планами тощо. З огляду на академічну автономію ЗВО, зміст професійної підготовки майбутніх економістів не узгоджений. Проведений нами аналіз наукових джерел та емпіричного матеріалу, надав змогу констатувати, що в освітніх програмах професійної підготовки майбутніх економістів однакових спеціальностей назви обов'язкових навчальних дисциплін (що формують вказані у стандартах вищої освіти загальні та професійні компетентності, забезпечують програмні результати навчання), кількість кредитів, співвідношення обсягу аудиторних (контактних) годин навчальних занять та самостійної роботи студентів, місце навчальної дисципліни у структурно-логічній схемі підготовки переважно є різними. Водночас спільним є прагнення наблизити зміст навчальних дисциплін до майбутньої професійної діяльності студентів-економістів.

У попередніх дослідженнях [7–11] нами акцентовано, що сучасними соціально-економічними умовами зумовлено стрімку трансформацію професійної діяльності майбутніх економістів, суголосно змінам у суспільстві й технологіях. Тому, на наше переконання, це спричинює необхідність розвитку у майбутніх економістів креативного мислення, когнітивної гнучкості і прискореної адаптованості до нових професійних умов, до швидкозмінюваних цілей і засобів, а, зрештою, до особистісних пріоритетів професійної діяльності. Вважаємо, що оновлення навчальних дисциплін, уведення освітніх компонентів – тем, сприятиме на відповідних ступенях вищої освіти формуванню готовності майбутніх економістів до професійної діяльності. Удосконалення змісту професійної підготовки майбутніх економістів є загальнодидактичним завданням освітнього процесу у ЗВО загалом. На наш погляд, механізм оновлення змісту професійної підготовки майбутніх економістів у системі неперервної освіти на кожному із рівнів у рамках навчальних дисциплін передбачає низку організаційних та методичних заходів, а саме: визначення мети, компетентностей та програмних результатів навчання; узгодження компетентностей та програмних результатів навчання зі змістом освітньої програми, відповідними матрицями, комплексом набутих компетентностей на попередньому рівні вищої освіти (за наявності); забезпечення логічної наступності та послідовності при вивченні навчальних дисциплін на різних освітніх ступенях (бакалавр, магістр, доктор філософії); узгодження формування загальних і професійних компетентностей, досягнення програмних результатів навчання шляхом горизонтальної (у рамках навчального семестру) та вертикальної (у рамках навчального року / років) інтеграції змісту навчальних дисциплін; добір, наукове осмислення та розподіл навчальної інформації на основну та допоміжну; орієнтування на включення до змісту професійної підготовки найновіших наукових досягнень, практико-орієнтованих завдань майбутньої професійної діяльності тощо; розподіл навчального часу/кредитів на вивчення окремих освітніх компонентів, дозування навчальної інформації за лінійним, концентричним/спірально-циркулярним принципом; укладання/оновлення навчальної програми та робочої навчальної програми навчальних дисциплін; розроблення навчально-методичного забезпечення дисциплін та представлення їх в інформаційно-освітньому середовищі ЗВО.

Наступний етап опису дидактичного забезпечення професійної підготовки майбутніх економістів – обґрунтування оптимізації її форм, методів, засобів та технологій. Недостатнє усвідомлення викладачами ЗВО потреби оптимізації форм, методів, засобів та технологій навчання майбутніх економістів зумовлено тим, що у закладах вищої освіти істотну частину викладачів ще складають ті, хто орієнтований, переважно, на суто традиційне навчання – суб'єкт-об'єктну взаємодію зі здобувачами вищої освіти. Однак сучасна компетентісно орієнтована парадигма вищої освіти зорієнтована на пріоритет суб'єкт-суб'єктної взаємодії викладачів та майбутніх фахівців. Загальні та професійні

компетентності нерозривно пов'язані з особистістю здобувача вищої освіти і формуються у процесі професійної підготовки шляхом активної особистої участі майбутніх економістів у вирішенні (розв'язанні) навчальних, наукових, професійних завдань, змодельованих викладачами. У зв'язку з цим актуалізуємо проблему обґрунтування сутності суб'єкт-суб'єктної взаємодії викладацького персоналу та майбутніх економістів, яка в умовах компетентнісного підходу не обмежується традиційною комунікацією у процесі професійної підготовки майбутніх економістів у системі неперервної освіти. Таким чином, викладачі повинні уміло інтегрувати традиційні та інноваційні форми, методи, засоби та технології навчання майбутніх економістів, бути орієнтованим на суб'єкт-суб'єктну, особистісно-орієнтовану взаємодію з ними, не тільки навчити їх учитися, але і застосовувати отримані знання у майбутній практичній професійній економічній діяльності, спонукати до неперервної професійної самоосвіти, саморозвитку та самовдосконалення. Тому необхідність задоволення потреб роботодавців-стейкхолдерів щодо якості підготовки фахівців підвищує актуальність вирішення проблеми оптимізації форм, методів, засобів та технологій навчання майбутніх економістів, адекватних встановленим працедавцями вимогам та включених у контекст майбутньої професійної економічної діяльності, незалежно від навчального предмета – обов'язкового чи вибіркового компонента освітньої програми. На основі аналізу досліджень вітчизняних та зарубіжних учених, досвіду особистої науково-педагогічної діяльності вважаємо, що оптимізація форм, методів, засобів та технологій професійної підготовки майбутніх економістів забезпечується шляхом: широкого застосування різних інноваційних форм навчання; застосування сучасних методів активного та інтерактивного навчання; використання різноманітних професійно орієнтованих інноваційних технологій навчання; реалізації особистісно-орієнтованого (студентоцентрованого), компетентнісного підходів у навчанні; спрямованості до високого результату навчання всіх здобувачів вищої освіти, незалежно від їх початкового рівня; стимулювання до продовження навчання у системі неперервної освіти; використання сучасних наукових досягнень педагогіки, психології, економіки у процесі навчання; цілеспрямованого формування конкурентоспроможних майбутніх економістів, здатних до самостійної професійної діяльності, неперервної самоосвіти, саморозвитку, самовдосконалення. Таким чином, оптимізація особистісно та професійно спрямованої професійної підготовки майбутніх економістів у нашому дослідженні полягає у цілеспрямованому й обґрунтованому виборі форм, методів, засобів та технологій навчання у ЗВО. Отже, значимими категоріями нашого дослідження є «форма навчання», «метод навчання», «засіб навчання» та «технологія навчання». Зауважимо, що вказані вище категорії дидактики широко потрактовані в енциклопедичних виданнях та наукових працях. Не ставлячи завдання надати авторські визначення вказаним вище категоріям, схарактеризуємо їх особливості, значимі для цього дослідження. Ґрунтуючись на тлумаченні С. Гончаренка [6, с.240], форму організації навчання (організаційну форму навчання) розуміємо як зовнішній вигляд організації освітнього процесу, що пов'язаний з визначенням кількості здобувачів вищої освіти, місцем, часом їхнього навчання й порядком його реалізації. У практиці професійної підготовки майбутніх економістів переважно застосовується традиційна (лекційно-семінарська) форма організації навчання, що констатовано нами у попередніх дослідженнях [11]. Нині набувають значного поширення дистанційна (електронна), змішана, дуальна тощо форми навчання майбутніх економістів, теоретико-методичні засади яких потребують окремого наукового дослідження. Традиційною та основною формою навчання є лекція. Її перевагами як контактного виду навчальних занять у професійній підготовці майбутніх економістів є: висока цілеспрямованість і значна інформативність; подання наукової інформації у систематичному цілісному вигляді та міждисциплінарних зв'язках, поєднанні теорії і практики; можливість показати особистісне ставлення викладачів до навчального матеріалу, що забезпечується змістом і емоційною виразністю мови; спрямування на формування економічного мислення, уміння аналізувати, доводити, робити узагальнення і висновки, визначати основне у навчальному матеріалі тощо. У професійній підготовці майбутніх економістів у ЗВО на бакалаврському та магістерському рівнях, окрім інформаційних та оглядових (інтегрують міждисциплінарні та внутрішньо дисциплінарні зв'язки) лекцій, лекцій-діалогів, лекцій-консультацій, доцільно застосовувати такі види лекцій.

1. Вступна лекція-візуалізація з навчальної дисципліни «Історія економічних вчень» на тему: «Предмет, методологія і функції історії економічних вчень» у формі віртуальної подорожі з метою надання майбутнім економістам якнайповнішої інформації та загальних відомостей про докласичний, класичний, неокласичний та посткласичний етапи розвитку економічної науки. У процесі лекції будуть визначені цілі й завдання навчальної дисципліни, її місце у загальній структурі освітнього процесу, окреслено загальні та професійні компетентності, програмні результати навчання, формування яких передбачено навчальною дисципліною. Належну увагу під час віртуальної подорожі буде приділено історії становлення економіки та економічної думки; схарактеризовано діяльність видатних учених, зокрема Дж. Кейнса, А. Маршалла, Д. Рікардо, А. Сміта та ін., чії ідеї стали істотним внеском у

розвиток світової економічної науки; з опорою на сучасні вітчизняні дослідження істориків економіки Л. Корнійчук, С. Мочерного, С. Степаненка, В. Фещенко та ін. окреслено перспективи розвитку вітчизняної економічної галузі.

2. Низку проблемних лекцій заплановано з навчальних дисциплін «Політекономія», «Економічна теорія», «Міжнародна економіка». Для реалізації проблемного підходу оновлено зміст навчального матеріалу шляхом моделювання проблемної ситуації. Наприклад, лекція з політекономії на тему: «Економічні потреби та інтереси: сутність, особливості, види, взаємодія». На початку лекції сформована проблемна ситуація: «Якими шляхами, на Ваш погляд, доцільно розв'язувати економічні суперечності між безмежними потребами людей і обмеженістю їхніх ресурсів?». Формування проблемної ситуації слугуватиме актуалізації командної дослідницької роботи майбутніх економістів, що спонукатиме професійну комунікацію та взаємодію у системі «студент↔студент» і «студент↔викладач». Для вирішення вказаної вище проблемної ситуації, майбутні економісти спільно з викладачем розглянуть сучасні точки зору на проблему економічних потреб суспільства, їх сутності та структури; класифікації потреб; розглянуть закон зростання потреб; теорії потреб; закон насичення потреб; схарактеризують прояви домінування приватного інтересу в ринковій економіці.

На основі аналізу наукових джерел та авторського досвіду роботи, нами виокремлено низку організаційно-дидактичних вимог до проведення проблемних лекцій: під час викладу матеріалу активізувати дослідницькі навички пошуку інформації майбутніх економістів; спонукати студентів до креативного економічного мислення та прояву особистісного ставлення до окресленого проблемного питання.

3. Застосування бінарних лекцій із дисциплін «Історія економічних вчень» (тема «Економічна думка Середньовіччя»), «Політекономія» (тема «Підприємство як товаровиробник»), «Організація виробництва» (тема «Організаційно-виробниче забезпечення якості та конкурентоспроможності продукції підприємства»); «Менеджмент організацій» (тема «Економічні та соціальні аспекти управління організацією») та ін. як форми навчання передбачає опрацювання нового матеріалу за допомогою діалогічної взаємодії «викладач↔викладач», «викладач↔представник економічної галузі» та має відбуватися за участі викладачів історичних дисциплін, представників підприємств, організацій.

4. Лекції з наперед запланованими (навмисними) помилками з навчальних дисциплін «Економічна теорія» (тема «Монополія та конкуренція»), «Міжнародна економіка» (тема «Світовий ринок товарів та послуг»), «Менеджмент організацій» (тема «Ризик-менеджмент організації») та ін., де має бути заздалегідь викладачем передбачено помилки у викладі матеріалу. Такий підхід спрямований на підвищення пізнавальної активності та осмислення майбутніми економістами нового матеріалу, спонукаючи до розвитку критичного мислення та аналітичних умінь студентів. Наприкінці лекційного заняття викладач має проаналізувати відповіді майбутніх економістів щодо наперед допущених помилок та провести їх ретельний аналіз.

5. Проведення лекцій-конференцій на заняттях з навчальних дисциплін «Історія економічних вчень» (тема «Неокласичний напрям у працях нобеліантів»), «Менеджмент організацій» (тема «Управління людськими ресурсами») та ін., що передбачає попередню організаційну роботу викладача з підготовки до проведення лекційних занять. Так, попередньо викладачами має бути обрано майбутніх економістів – доповідачів, зорієнтовано їх на пошук наукової інформації з питань виступів у монографічних працях, періодичних виданнях тощо; підготовку доповіді у межах 10-ти хвилин, її візуалізований супровід.

6. Низку лекцій з навчальних дисциплін заплановано у формі «лекція-прес-конференція».

Отже, для професійної підготовки майбутніх економістів У ЗВО доцільно застосовувати такі види лекцій як основної форми організації навчання студентів: лекція-візуалізація, проблемна, бінарна, лекція з наперед запланованими помилками, лекція-конференція, лекція-прес-конференція. Значимість оптимізації форм, методів, засобів та технологій професійної підготовки майбутніх економістів та розроблення належного навчально-методичного супроводу практичних та семінарських занять має на меті сприяння формуванню умінь студентів самостійно працювати з рекомендованими додатковими науковими, статистичними, навчально-методичними джерелами, узагальненню знань у рамках навчальних предметів та виробленню міждисциплінарних зв'язків, розвитку креативного потенціалу та критичного мислення, формування готовності до професійної діяльності та неперервної самоосвіти, саморозвитку та самовдосконалення. Водночас, наголосимо на тому, що, оскільки сутність (дидактичну спрямованість) будь-якої технології навчання визначає пріоритетність того чи іншого методу навчання, тобто саме метод проєктів закладений в основі технології проєктного навчання, як такої, а метод кейсів та аналізу конкретної ситуації – технології ситуаційного навчання і т.п., аналіз методів навчання здійснимо не виокремлено, а у контексті аналізу відповідних технологій навчання.

Зважаючи на розуміння засобу навчання від конкретного предмета до систем та узагальнених явищ та процесів, засоби професійної підготовки майбутніх економістів у системі неперервної освіти також схарактеризуємо поточно – при обґрунтуванні доцільності застосування тієї чи іншої технології навчання майбутніх економістів. Невід’ємним складником педагогічної системи професійної підготовки майбутніх економістів у системі неперервної освіти визначено сучасні педагогічні технології. У контексті нашого дослідження категорія «технологія навчання» охоплює науково обґрунтоване, цілеспрямоване організоване поетапне навчання та передбачає формування змісту навчання; добір методів, засобів досягнення визначених цілей та прогнозування способів суб’єкт-суб’єктної діяльності для досягнення мети – сформованої готовності майбутніх економістів до професійної діяльності у системі неперервної освіти. Констатуємо, що педагогічна технологія є організаційно-методичним інструментарієм цілісного освітнього процесу, що цілеспрямовано застосовується у професійній підготовці майбутніх економістів у системі неперервної освіти. Сучасні педагогічні технології [14], що застосовуються у практиці професійної підготовки майбутніх економістів у закладах вищої освіти, об’єднують традиційні та інноваційні форми і методи, засоби навчання, поява яких спричинена науково-технічним, технологічним, соціальним прогресом, процесами глобалізації та інтеграції у світовий інформаційно-комунікаційний простір, цифровізацією економіки та освіти.

Поняття «технологія навчання» є широко потрактованою у сучасному науковому дискурсі, однак донині бракує однозначного визначення. У нашому дослідженні під поняттям «інноваційні педагогічні технології» розумітимемо сукупність сучасних педагогічних технологій навчання, кожна з яких складає систему суб’єкт-суб’єктної взаємодії у плануванні, організації, корегуванні та рефлексуванні в особистісно- та професійно спрямованому освітньому процесі з метою досягнення визначених результатів навчання та викладання, професійного становлення та особистісного розвитку майбутніх економістів. Відбір технологій навчання та їх уведення у процес професійної підготовки майбутніх економістів з метою його оптимізації та модернізації має вирішувати низку завдань, що стоять перед науково-педагогічними працівниками, насамперед, орієнтування на майбутню професійну економічну діяльність шляхом набуття загальних та професійних компетентностей тощо. Цьому, на наш погляд, сприятиме низка чинників, урахування яких науково-педагогічними та педагогічними працівниками уможливить оптимізацію добору інноваційних технологій навчання професійної підготовки майбутніх економістів у системі неперервної освіти, а саме: орієнтування теоретичного матеріалу на реалізацію міждисциплінарних зв’язків, наступності та неперервності у професійній підготовці; уведення історичних аспектів, додаткових фактів із майбутньої практичної професійної діяльності майбутніх економістів тощо; цілісність освітнього процесу професійної підготовки, що інтегрує структурно-логічні зв’язки навчальних дисциплін, практичної підготовки, наукового (участь у наукових гуртках, написання курсових, випускних кваліфікаційних робіт) та ціннісного складників освітніх програм; належне кадрове, навчально-методичне, матеріально-технічне, інформаційне забезпечення у закладах вищої освіти. Отже, професійно спрямовані інноваційні технології навчання у процесі професійної підготовки повинні бути компетентісно-орієнтованими, особистісно-орієнтованими, студентоцентрованими, ураховувати суб’єктність здобувачів вищої освіти та спрямовуватись на формування готовності майбутніх економістів до професійної діяльності, саморозвитку, навчання впродовж життя. На основі викладеного вище та особистого емпіричного досвіду викладання виокремлено, на наш погляд, найефективніші інноваційні технології навчання, що дозволяють оптимізувати професійну підготовку майбутніх економістів у системі неперервної освіти, а саме: ігрового, «перевернутого», контекстного, проєктного, проблемного, інтерактивного, ситуаційного навчання, коуч-технологію та ін. Не вдаючись до дефініції кожної з технологій, схарактеризуємо особливості їх застосування у процесі проведення лекційних, семінарських та практичних занять професійної підготовки майбутніх економістів. Технології ігрового навчання доцільно застосовувати у процесі вивчення низки навчальних дисциплін. Наприклад, у рамках навчальної дисципліни «Організація виробництва» розроблено ділові ігри «Нове підприємство», «Кафетерій». У процесі проведення практичних занять з дисципліни «Менеджмент організацій» заплановано симуляційну рольову гру «Співбесіда із роботодавцем», яка актуалізуватиме знання та уміння у майбутніх економістів підготовки резюме, самопрезентації, професійної комунікації. Технологія проєктного навчання (метод проєктів) у сучасних умовах має широке використання у професійній підготовці майбутніх економістів, оскільки дозволяє: сформувати уміння адаптуватися до швидкозмінюваних вимог сучасного суспільно-економічного розвитку, самостійно окреслювати особисті та професійні цілі, розвивати комунікативні навички та командоутворення, виявляти власний лідерський потенціал. Така технологія дозволить сформувати soft skills у майбутніх економістів.

У професійній підготовці майбутніх економістів застосування технології проектного навчання спрямоване на саморозвиток внутрішнього потенціалу особистості здобувача вищої освіти, його соціальних та професійних потреб. Доцільність її застосування у професійній підготовці майбутніх економістів вважаємо однією з найефективніших, оскільки вона дозволить сформувати професійно і соціально значимі навички майбутніх економістів, спонукатиме до розвитку креативного та критичного мислення, сприятиме неперервному професійному розвитку студентів.

Окремої уваги, на наш погляд, заслуговують міждисциплінарні проекти. У сучасних дослідженнях поняття «міждисциплінарний проект» пов'язується із методом проекту, який потрактовано по-різному: як педагогічна технологія, як метод навчання, як спосіб організації самоосвітньої діяльності здобувачів освіти. У нашому дослідженні метод проектів розглядатимемо як особистісно-орієнтовану технологію навчання, спрямовану на набуття майбутніми економістами нових компетентностей, що мають практичну цінність для їхньої подальшої професійної діяльності та професійно-особистісного розвитку у системі неперервної освіти.

Зважаючи на те, що проектна діяльність може здійснюватися у процесі вивчення різних навчальних дисциплін на різних етапах у системі неперервної освіти, виокремлюємо такі види проектів: навчальні проекти, орієнтовані на розвиток проектних умінь і вирішення конкретних завдань у процесі вивчення змістових модулів, тем; монопроекти – бізнес-плани, індивідуальні та групові проектні завдання – проекти, що виконуються у рамках окремої навчальної дисципліни (наприклад, «Бізнес-планування», «Проектний менеджмент») та не пов'язані з іншими дисциплінами освітньої програми та навчального плану; міждисциплінарні проекти для вирішення комплексних завдань на замовлення підприємств, установ, організацій, роботодавців-стейкхолдерів тощо.

За другою класифікаційною ознакою, «мета-результат», виокремлюємо такі типи навчальних проектів: дослідницькі – проекти, основною метою яких є дослідження певної проблеми (результатом цього виду проектів є підготовка майбутніми економістами повідомлень, звітів, наукових грантів та інших наукових продуктів); прикладні – проекти, що мають на меті вирішення студентами певного прикладного завдання (у цьому випадку результат проекту – бізнес-план, бізнес-кейс тощо).

Зважаючи на переваги технології проектного навчання, у професійній підготовці майбутніх економістів, на наш погляд, доцільно застосовувати наскрізні міждисциплінарні проекти. Наші міркування підкріплюємо тим, що наскрізний міждисциплінарний проект передбачатиме індивідуальну та групову діяльність майбутніх економістів, пов'язану із самостійним вирішенням практико-орієнтованих проблем на науковій основі; здійснення цієї діяльності є доцільним протягом загалом періоду навчання на певному освітньому рівні; спрямованість на набуття нових знань, наступність та неперервність професійної підготовки, міждисциплінарність і взаємодію з різними підприємствами, роботодавцями-стейкхолдерами тощо. Окрім того, наскрізний міждисциплінарний проект забезпечуватиме наступність та спадкоємність у формуванні готовності майбутніх економістів до професійної діяльності, адже допомагатиме встановлювати логічні взаємозв'язки між різними (обов'язковими та вибірковими) навчальними дисциплінами, виконанням курсових робіт та підготовкою випускних кваліфікаційних робіт на певному рівні вищої освіти. Отже, у вказаному вище аспекті розглядаємо наскрізний міждисциплінарний проект (об'єднує індивідуальні та групові проектні завдання, наукові роботи тощо) одночасно у якості інноваційної технології навчання та як оригінальність / особливість реалізації освітніх програм підготовки майбутніх економістів.

Отже, проектну діяльність загалом слід організовувати у різних формах, до яких зараховуємо навчальні проекти, монопроекти, міждисциплінарні проекти; дослідницькі та прикладні проекти, що сприятимуть інтеграції з реальною практичною діяльністю та забезпечуватимуть взаємозв'язок освіти, науки і бізнесу.

Серед інноваційних технологій професійної підготовки майбутніх економістів виокремлюємо технологію проблемного навчання. Під технологією проблемного навчання розуміємо таку організацію лекційних, семінарських та практичних занять, що передбачає моделювання під безпосереднім керівництвом викладача проблемних завдань (ситуацій) різного спрямування, що охоплюють суперечливу інформацію про певні предмети чи явища і сприяють пошуку їх вирішення.

Технологію проблемного навчання, що передбачає принципово нові засади організації процесу викладання і навчання, істотне збільшення часу самостійної роботи студентів у процесі навчання, заплановано у процесі викладання навчальної дисципліни «Організація виробництва» на практичному занятті з теми «Нормування праці». Доцільність застосування саме вказаної вище технології зумовлено тим, що нині упроваджуються системи віддаленої роботи економістів, бухгалтерів; практикується введення «електронного робочого місця»; та завантаженість фахівця-економіста 24/7.

Особливості застосування технології контекстного навчання – основна ідея якої полягає у поєднанні засвоєння майбутніми економістами теоретичних знань / набуття загальних і професійних компетентностей із професійною діяльністю.

Для підвищення якості підготовки майбутніх економістів у процесі практичної підготовки, важливим, на нашу думку, є об'єднання зусиль викладачів фахових дисциплін, керівників практики та наставників з боку підприємства і здобувачів вищої освіти засобами коуч-технології навчання [7, с.54]. Застосування коуч-технології у процесі навчальної та виробничої практик дозволить адаптувати освітній процес до індивідуальних особливостей майбутніх економістів та зробити його ефективнішим. Це – перспективний засіб удосконалення підготовки висококваліфікованих та конкурентоспроможних майбутніх економістів на основі проблемного методу та моделювання майбутньої професійної діяльності. На наш погляд, коуч-технологія (коучинг) навчання дозволить розкрити індивідуальні здібності студентів та викладачів, їхній внутрішній потенціал та сприятиме вихованню культури неперервного навчання; сформує готовність до професійної діяльності майбутніх економістів у системі неперервної освіти.

На основі узагальнення теоретичних джерел [13], виокремлюємо специфічні особливості коуч-технологій навчання у процесі практичної підготовки майбутніх економістів: спрямованість на активізацію критичного мислення майбутніх економістів; тривалий та стійкий позитивний ефект від застосування коуч-технології навчання; сприяння розвитку самостійності майбутніх економістів, позитивній мотивації з орієнтацією на подальше удосконалення умінь та навичок у різних видах професійної діяльності; потреба високого рівня професійної компетентності й зацікавленості викладачів ЗВО та керівників практики від роботодавців-стейкхолдерів у застосуванні цієї технології навчання; ґрунтування на вирішенні реальних ситуацій, котрі майбутні економісти зможуть вирішувати у процесі професійної економічної діяльності.

Отже, на основі узагальнення основних підходів [13], під поняттям «коуч-технології навчання» будемо розуміти сукупність методів, що спонукатимуть майбутніх економістів до самостійної й активної інтелектуальної та практичної діяльності у процесі набуття професійно значущих компетентностей економічного спрямування.

Технологія інтерактивного навчання у сучасних закладах вищої освіти – найпопулярніша серед технологій навчання. Ґрунтовний опис результатів цієї технології у закладах вищої освіти, зокрема у підготовці майбутніх економістів дозволяє нам не вдаватися до її характеристики. Технологію ситуаційного навчання (case-study) [14–16] доцільно використовувати для реалізації практико-орієнтованого навчання майбутніх економістів. Пропоновані кейси, як складники практичних занять навчальних дисциплін «Економіка підприємства», «Організація виробництва», «Міжнародна економіка» та завдань виробничої практики, повинні передбачати такі структурні компоненти: опис конкретної практичної ситуації; завдання кейсу; теоретична і практична допоміжна інформація, необхідна для аналізу кейсу. Ми орієнтувались на те, що опис кейса повинен містити проблему або кілька запрограмованих труднощів, протиріч, прихованих виробничих завдань для вирішення. Зазначимо, що проблеми, запропоновані в економічних кейсах, не мають однозначного вирішення і вимагають від майбутніх економістів наявності низки умінь та компетентностей, а саме: обрати власні критерії вибору з великої кількості альтернативних варіантів, на їх основі прийти до зваженого та аргументованого рішення, розробити алгоритм професійних дій та описати його. У контексті нашого дослідження значимим є упровадження «педагогіки успіху», теоретичне та методологічне обґрунтування якої закладено у працях О. Романовського, В. Михайличенко, Л. Грень [20]. В аспекті досліджуваної проблеми та важливим кроком для прискорення євроінтеграційних дій та намірів України стало прийняття Кабінетом Міністрів України розпорядження «Про схвалення Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 роки» від 23.02.2022 № 286-р. [21]. Цей документ, є вкрай актуальним і важливим. Цілі та завдання Стратегії є детальною дорожньою картою для відбудови та продовження реформування системи вищої освіти в повоєнний період. Виконання завдань, визначених Стратегією, дасть можливість зменшити деструктивні наслідки, спричинені повномасштабним вторгненням російської федерації на територію України. Документ передбачає реалізацію п'яти стратегічних цілей, а саме:

1. Ефективність управління в системі вищої освіти. Передбачено виконання таких завдань: збільшення бюджетного фінансування та вдосконалення формули розподілу за результатами діяльності; розширення бюджетного кредитування здобуття вищої освіти та освіти дорослих; модернізація мережі, укрупнення закладів вищої освіти, підтримка дослідницьких університетів.

2. Довіра громадян, держави та бізнесу до освітньої, наукової, інноваційної діяльності закладів вищої освіти. Для досягнення цілі передбачено: розширення сфери застосування зовнішнього незалежного оцінювання, адресного розміщення та проведення конкурсу; сприяння проведенню

зкладами вищої освіти досліджень і консалтингу для бізнесу; створення умов для розвитку державно-приватного партнерства у сфері вищої освіти; запровадження ефективних механізмів виявлення порушень академічної доброчесності та процедур притягнення до академічної відповідальності.

3. Забезпечення якісної освітньо-наукової діяльності, конкурентоспроможної вищої освіти, яка є доступною для різних груп населення. Для досягнення стратегічної цілі та відповідних операційних цілей передбачено виконання таких завдань: підтримка національної й міжнародної академічної мобільності студентів, а також направлення на навчання до іноземних університетів; надання особливої підтримки мешканцям тимчасово окупованих територій, незахищеним і вразливим групам населення; створення особливих умов для вступників із видатними досягненнями; сприяння використанню інноваційних технологій і новітніх засобів навчання в освітньому процесі, розвиток дослідницьких інфраструктур.

4. Інтернаціоналізація вищої освіти України. Передбачено забезпечити: гармонізацію структури вищої освіти відповідно до зобов'язань країн-членів Європейського простору вищої освіти; розвиток національної системи кваліфікацій; спрощення процедур визнання іноземних освітніх кваліфікацій; трансформацію освіти в секторі безпеки та оборони відповідно до доктринальних підходів і принципів НАТО.

5. Привабливість закладів вищої освіти для навчання та академічної кар'єри. Для досягнення цілі передбачено виконання таких завдань: дотримання підходів до студентоцентрованого навчання в організації освітнього процесу; розширення перехресного вступу, спільних, міждисциплінарних і подвійних програм, дуальної та інших форм здобуття освіти; розвиток загальних компетентностей, правової культури, рухової активності, спорту та студентських змагань; розвиток програм управлінської підготовки керівного складу та перспективних лідерів закладів вищої освіти (кадровий резерв), тренінгів на підтримку реформ; проведення комунікаційних кампаній для підтримки реформ у системі вищої освіти тощо. Зазначимо, що обґрунтовані нами організаційно-педагогічний супровід та дидактичне забезпечення професійної підготовки майбутніх економістів у закладах вищої освіти повною мірою корелюють із засадними ідеями та очікуваним результатом реалізації Стратегії, що передбачає створення сучасної ефективної системи вищої освіти, яка задовольняє потреби громадян, економіки й суспільства, має гідну репутацію та є конкурентоспроможною на внутрішньому і світовому ринках освітніх послуг [21].

Висновки. Отже, у ЗВО процес реалізації освітніх програм професійної підготовки майбутніх економістів забезпечуватиме позитивну динаміку готовності майбутніх економістів до професійної діяльності лише за наявності організаційно-педагогічного супроводу (охоплює психолого-педагогічний та організаційно-методичний складники) та дидактичне забезпечення. Таким чином, у професійній підготовці майбутніх економістів у закладах вищої освіти доцільно використовувати такі технології: ігрового, проектного, проблемного, «перевернутого», інтерактивного, ситуаційного навчання та коучинг. Схарактеризовані форми, методи, засоби та технології навчання слід використовувати в цілісному освітньому процесі професійної підготовки майбутніх економістів. У сукупності та інтегративних взаємозв'язках вони забезпечать функціонування всіх елементів професійної підготовки майбутніх економістів у закладах вищої освіти.

Список використаних джерел:

1. Андрющенко О.О. Сутність феномену «рефлексія» як міждисциплінарного поняття. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2015. Вип.45. С.60-66. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pfto_2015_45_9 (дата звернення: 22.03.2023).
2. Бугерко Я.М. Дослідження психологічних особливостей розвитку рефлексивності освітньої діяльності. *Психологія і суспільство*. 2008. №3. С.67-92.
3. Вархолик Г.В. Розвиток екологічної культури майбутніх економістів у вищих навчальних закладах (кінець ХХ – початок ХХІ століття) : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Хмельницька гуманітар.-пед. акад. Хмельницький, 2016. 20 с.
4. Волкодав Т.А. Формування готовності майбутніх молодших спеціалістів фінансово-економічного профілю до професійного самовдосконалення : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Вінницький держ. пед. ун-т ім. М. Коцюбинського. Вінниця, 2017. 21 с.
5. Гейлик А.В. Організаційно-педагогічні умови професійного зростання майбутніх фахівців з економіки і підприємництва у процесі навчально-практичної діяльності: автореф. дис.... канд. пед. наук : 13.00.04 / НАПН України, Ін-т вищої освіти. Київ, 2013. 20 с.
6. Гончаренко С. . Український педагогічний словник. Київ : Либідь, 1997. 376 с.
7. Кірдан О.П. Інноваційні форми, методи, засоби та технології професійної підготовки майбутніх економістів у системі неперервної освіти : навч.-метод. посіб. Умань : ФОП Жовтий О.О., 2017. 76 с.

8. Кірдан О.П. Контекстне навчання як сучасний тренд професійної підготовки майбутніх економістів у системі неперервної освіти. *Розвиток освітньої системи: європейський вектор* : матер. II Міжнар. наук.-метод. конф., 20–21 бер. 2019 р., Харків : ФОП Панов А. М., 2019. С.63-65.
9. Кірдан О.П. Поняття «теорія і практика професійної підготовки майбутніх економістів у системі неперервної освіти» в сучасному науковому дискурсі. *Вісник Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького. Сер. Педагогічні науки*. 2019. №3. С.126-133.
10. Кірдан О.П. Практико-орієнтоване навчання в професійній підготовці майбутніх економістів. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Сер. Педагогічні науки*. 2020. №4 (408). С.76-83.
11. Кірдан О.П. Програма впровадження педагогічної системи результат орієнтованої професійної підготовки майбутніх економістів: мета, завдання, етапи організації дослідно-експериментальної роботи. *Revistă științifică progresivă*. 2018. №1. С.23-27.
12. Кірдан О.П. Програма цілеспрямованого формування готовності майбутніх економістів до професійної діяльності : метод. реком. Умань : ФОП Жовтий О.О., 2017. 42 с.
13. Копитко М.І., Прихидько С.М. Коучинг як ефективна технологія управління для вітчизняних бізнес-структур у процесі забезпечення економічної безпеки. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Сер. економічна*. 2018. Вип.2. С.156-168.
14. Осадченко І.І. Дефініція та дидактична сутність поняття «кейс-метод». *Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»* : наук.-теорет. зб. Сер. Педагогіка. Переяслав-Хмельницький, 2010. Вип.19. С.169-173.
15. Осадченко І.І. Дидактичний кейс: застосування технології інтерактивного навчання у ВНЗ: метод. реком. для викл. ВНЗ та студ. пед. спец. Черкаси : Тирада, 2015. 32 с.
16. Осадченко І.І. Методологічні підходи до розуміння сутності поняття «технологія освіти». *Педагогіка вищої та середньої школи* : зб. наук. пр. Кривий Ріг : Редакція КДПУ, 2010. Вип.30. С.55-61.
17. Остапенко Е.О. Формування готовності майбутніх економістів до професійного саморозвитку : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Ін-т вищої освіти НАПН України. Київ, 2015. 20 с.
18. Петрова І.В. Дуальна освіта у суспільстві економіки знань. *Formation of Knowledge Economy as the Basis for Information Society* : 6th International Scientific Seminar. Kyiv ; Amsterdam ; Paris : International Academy of Information Science, 2018. С.71-74.
19. Приходько Т.П. Формування готовності майбутніх економістів до викладацької діяльності в процесі магістерської підготовки : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Класичний приват. ун-т. Запоріжжя, 2009. 20 с.
20. Романовський О.Г., Михайличенко В.Є., Грень Л.М. Педагогіка успіху. Харків : НТУ «ХП», 2011. 376 с.
21. Програма розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 роки, затверджена розпорядженням Кабінету міністрів України № 286-р від 23.02.2022: URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/286-2022-%D1%80#Text> (дата звернення: 22.03.2023).
22. Тинкалюк О. Педагогічні умови формування готовності майбутніх економістів до професійного іншомовного спілкування : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Тернопільський нац. пед. ун-т ім. В. Гнатюка. Тернопіль, 2014. 20 с.

ОРГАНІЗАЦІЙНА ТРАНСФОРМАЦІЯ ДІЯЛЬНОСТІ СФЕРИ ОСВІТИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-300-2-7>

Ірина МУШЕНИК

кандидат економічних наук, доцент

Заклад вищої освіти «Подільський державний університет»

e-mail: mushenik77@ukr.net

Вступ. Уведення в Україні воєнного стану позначилося на всіх сферах суспільного життя. Освітня галузь також зазнала змін. Війна негативно впливає на організацію освітнього процесу, це зумовлює потребу в гнучкій трансформації діяльності освітньої сфери на період дії воєнного стану. Передусім постала необхідність убезпечення учасників освітнього процесу, особливо на початку повномасштабної війни.